

Yttrande över huvudbetänkandet Långtidsutredningen 2015 SOU 2015:104

Lärarnas Riksförbund har beretts möjlighet att lämna synpunkter på rubricerat betänkande.

Sammanfattande kommentarer av huvudbetänkandet

Lärarnas Riksförbund instämmer i flertalet av de slutsatser som framhålls i betänkandet. Långtidsutredningen målar upp en tydlig bild av utbildningens betydelse för Sveriges framtida välfärd och utveckling. Utbildningens vikt för en ekonomisk och socialt hållbar framtid är tydlig i alla delar av utredningen.

Lärarnas Riksförbund vill särskilt framhålla följande av betänkandets slutsatser:

- De sjunkande kunskapsresultaten hos skoleleverna innebär ett hot både ur sysselsättnings- och produktivitetssperspektiv. Att höja kunskapsnivåerna hos befolkningen är det absolut viktigaste och högst prioriterade området för Sverige inför framtiden.
- Grundläggande färdigheter som att kunna räkna, läsa, skriva och tala är de faktorer som har störst inverkan på en persons produktivitet och det är svårt att etablera sig på arbetsmarknaden utan dessa. Ju tidigare insatser som sätts in för att reparera luckorna i dessa grundläggande färdigheter desto bättre.
- Det finns goda skäl att förtydliga ansvarsförhållanden hos förvaltningen av den offentliga sektorn. Långtidsutredningen använder sjukvården som exempel men Lärarnas Riksförbund vill framhäva skolan. Där det är viktigt att kunna anpassa organisationen av skolan till nya förutsättningar liksom att kunna möjliggöra en mer likvärdig och förutsägbar tillämpning av regelverket över hela landet.
- För att möjliggöra och förenkla omställningen av arbetsmarknaden krävs utbildning där utbildningssystemet måste vara flexibelt och ha hög kapacitet.

- Det uppstår stora problem i samhället när det inte går att rekrytera utbildad personal inom välfärdsområdet. Lärarnas Riksförbund vill lyfta fram att relativlönerna måste höjas för lärare och att det lönemässigt ska vara attraktivt att såväl välja yrket som att stanna kvar i detsamma.

Sammanfattande kommentarer av Bilaga 5 – Utbildning för framtidens arbetsmarknad

Lärarnas Riksförbund har tagit ställning till bilagan som berör utbildningsväsendet. Även om förbundet instämmer i många av de slutsatser och förslag som läggs fram framstår mycket i utredningen som oklart. Utredningen skulle behövt vara tydligare och mer djupgående för att förbundet på allvar skulle kunna ta ställning till de enskilda förslagen.

Förbundet saknar några av de viktigaste förslagen för att stärka utbildningsväsendet inför framtiden. Lärarnas Riksförbund föreslår att Sveriges grund- och gymnasieskolor ska vara statligt finansierade och reglerade. Inom ramen för det nya styrsystemet bör det finnas tydligare karriärvägar, bättre arbetsförhållanden och konkurrenskraftiga löner för lärare och studie- och yrkesvägledare.

Lärarnas Riksförbunds synpunkter på utredningens förslag:

Nedan följer förbundets ställningstaganden till de 12 förslag som presenteras i utredningen.

6.2 Utbildningssystemet ska underlätta övergången till arbetslivet och matchningen på arbetsmarknaden

Lärarnas Riksförbund instämmer i att de stora matchningsproblemen mellan utbud och efterfrågan på arbetsmarknaden behöver hanteras. Det är av yttersta vikt att avhoppet från gymnasieskolan blir färre och att fler elever attraheras till yrkesprogrammen i gymnasieskolan som utbildar mot de yrken där det råder brist på arbetsmarknaden. För att möjliggöra för fler att slutföra en gymnasieutbildning och för att förbättra rekryteringen mot bristyrken anser Lärarnas Riksförbund, som även utredningen påpekar, att det krävs en god samverkan mellan utbildningssystemet och arbetsgivarna. Det kräver också information om utbildningsmöjligheter och arbetsmarknaden, vilket visar på vikten av studie- och yrkesvägledning.

Förslag 1: Pröva yrkesutgångar i gymnasiet högstskoleförberedande program

Gymnasieskolan bör så långt möjligt möjliggöra för även elever på högstskoleförberedande program att få behörighet till yrkeshögskolan. Däremot måste systemet vara tydligt, gymnasieprogrammen måste ge grundliga högstskole- eller yrkesförberedelser. Förbundet anser att utredningens förslag potentiellt skulle kunna leda till ottydligheter och ställer enormt stora krav på studie- och yrkesvägledning.

Lärarnas Riksförbund anser att den viktigaste åtgärden för att förbättra yrkesprogrammen är att höja statusen på yrkesutbildningarna och ge eleverna bättre tillgång till studie- och yrkesvägledning. För ytterligare förslag på hur yrkesprogrammen kan förbättras hänvisar Lärarnas Riksförbund till förbundets kapitel i antologin *Kompetens för framtiden – Så lyfter vi yrkesutbildningen*.

Förslag 2: Gör övergången mellan grundnivå och avancerad nivå mer flexibel och Förslag 3: Pröva fler vägar till läraryrket för att förbättra rekryteringen

Förbundet tar tydlig ställning mot avsteg från behörighetskraven. De lärare som undervisar i skolan ska ha legitimation som bygger på en gedigen utbildning. Däremot är förbundet positivt inställd till att underlätta för grupper att komma in i läraryrket. Viktigast är rekryteringen av de personer som potentiellt skulle passa i yrket. Det handlar, precis som utredningen framhåller om lön, löneutveckling och arbetsituationen för lärarna. Därtill kan det vara värt att utreda exempelvis förmånligare studiefinansieringsmöjligheter för lärarstuderande i bristämnen eller andra sätt för att förbättra rekryteringen till både de ordinarie och de kompletterande lärarutbildningarna.

Förslag 4: Förbättra informationen inför utbildningsval

Lärarnas Riksförbund är mycket positivt till detta förslag och att utredningen framhäver vikten av studie- och yrkesvägledningen. Förbundet stödjer även förslaget om att inleda försöksverksamhet med ett obligatoriskt minsta omfång av enskilda samtal med studie- och yrkesvägledare i slutet av grundskolan och gymnasiet. Lärarnas Riksförbund anser dock att det krävs ännu mer. Alla elever ska ges en minsta garanterad tid för studie- och yrkesvägledning under hela skoltiden, inte bara inför val till gymnasieskolan och eftergymnasiala studier.

Förslag 5: Fortsätt utvärderingen av yrkeshögskolan och gör en utvärdering av yrkesvux

Förbundet har inget att invända mot förslaget.

6.3 En bättre utbildning för alla

Den största utmaningen för svenskt utbildningsväsende är att stärka befolkningens kunskaper och att garantera en likvärdig utbildning i grund- och gymnasieskolan. Lärarnas Riksförbund instämmer i att för att höja de generella kunskapsresultaten i svensk skola krävs insatser av alla huvudmän, att det behövs engagerade och kunniga lärare i alla skolor och att resurserna fördelas dit där de gör störst nytta.

Förslag 6: Se över resursfördelningen i förhållande till skolans likvärdighetsuppdrag

En av Lärarnas Riksförbunds hjärtefrågor är att den svenska grund- och gymnasieskolan ska vara likvärdig för alla elever. För att uppnå en kompensatorisk och likvärdig skola krävs ett bra resursfördelningssystem. Precis som utredningen påpekar så ser kommunernas förutsättningar väldigt olika ut. Det är tydligt att staten måste ta över finansieringen och styrningen av resursfördelningen till skolorna. Förbundet vill även understryka vikten av att Skolkommissionen lägger fram detta som ett av sina förslag.

Förslag 7: Inför ett stickprovsbaserat nationellt kunskapsbedömningssystem

Lärarnas Riksförbund instämmer i att det behövs ett system för löpande nationell utvärdering för trendmätning över tid och att det är önskvärt om regeringen kommer med ett sådant förslag så fort som möjligt. Det är dock viktigt att systemet inte innebär ett ytterligare betungande administrativt moment för lärarkåren.

Förslag 8: Tillsätt ett programråd för att låta högskolans krav vägleda högskoleberedande gymnasieutbildning

Lärarnas Riksförbund har tidigare ställt sig positivt till att programråd införs även på de högskoleförberedande gymnasieutbildningarna. Förslaget som presenteras i utredningen är dock för ospecifikt för att förbundet ska kunna ta ställning till det. Förbundet vill framhålla betydelsen av att skolledningar, huvudmän och lärosäten ger förutsättningar till framför allt studie- och yrkesvägledarna att ge god vägledning om högskolans behov till alla elever. Det är även viktigt att skolledningarna och huvudmännen lever upp till de krav som ställs i läroplanen när det gäller samverkan med lärosäten. Eftersom det sannolikt ännu är för tidigt att uttala sig om huruvida de nya högskoleförberedande program som infördes 2011 lyckats förbereda eleverna bättre för högskolestudier jämfört med de tidigare gymnasieutbildningarna, är det viktigt att avvakta innan några stora förändringar görs.

Förslag 9: Tillsätt en betygskommission

Det är uppenbart att det finns problem i dagens betygssystem och att systemet har bidragit till betydande betygsinflation. Lärarnas Riksförbund kan ställa sig bakom att betygssystemet utvärderas men anser inte att det är läge att helt byta ut betygssystemet som nyligen genomgått stora förändringar i och med 2011 års reformer. Däremot skulle det existerande betygssystemet kunna förbättras.

Förslag 9a: Externförankra betyg som används för urval

Förslaget är alldeles för ospecificerat för att förbundet ska kunna ta ställning till det. Däremot tillstyrker förbundet förslaget om att nationella prov ska rättas externt.

Förslag 9b: Se över behörigheter och behovet av en godkänt-gräns

Förbundet anser att det är orimligt att sänka kraven för att antas till gymnasieskolan eftersom det riskerar att utbildningsmisslyckanden endast skjuts framåt i tiden. Lärarnas Riksförbund anser att varje skolform måste ta ansvar för att ge eleverna de kunskaper de behöver för att kunna gå vidare till nästa utbildningsnivå. En elev som inte uppnår behörighetskraven i grundskolan bör därför ges extra tid och stöd inom ramen för grundskolan för att kunna fortsätta och lyckas i gymnasieskolan.

Förslag 9c: Sätt gymnasiebetyg utifrån helhetskunskaper och Förslag 9d: Se till att antagningen till högskolan i grunden bygger på rättvisande betyg

Lärarnas Riksförbund är mycket positiva till ämnesbetyg och anser att detta är en reform som skulle gynna både elever och lärare. För att antagningen till högskolan ska bli rättvisare så anser förbundet att införandet av någon typ av studentexamen bör övervägas. En studentexamen skulle potentiellt kunna garantera att antagningen till högskolan i större utsträckning bygger på mer rättvisa grunder än dagens system. Hur en sådan studentexamen skulle kunna se ut behöver utredas i särskild ordning.

6.4 Utbildningssystemet behöver effektiv styrning med balanserade incitament

Lärarnas Riksförbund ser tydliga problem med dagens finansiering av skolan. Systemet med riktade och generella statsbidrag är inte effektivt och leder till ett otydligt ansvarsutkrävande. Därför anser förbundet att staten ska ta huvudansvaret för skolans finansiering.

Förslag 10: Förstatliga ansvaret för lärares fortbildning

Lärarnas fortbildning är bara ett av de många områden som staten bör ta huvudansvaret för. Fortbildningsinsatser för lärarna bör vara tydligt kopplade till ett karriärsystem och lärarens arbetssituation. För att säkerställa undervisningens kvalitet krävs att staten tar över huvudansvaret för skolans finansiering och ytterligare stärker greppet kring skolans reglering.

Förslag 11: Ge högskolan mer balanserade incitament

Även detta förslag är för otydligt för att förbundet ska kunna ta ställning till det. Förbundet har tidigare lämnat synpunkter på förslaget om att inleda en översyn av högskolornas finansieringssystem, se förbundets tidigare yttrande över SOU 2015:92.

Sett till lärarutbildningarna så kan Lärarnas Riksförbund konstatera att matchningen mot arbetsmarknadens behov inte fungerar. Dimensioneringen av lärarutbildningen måste förbättras och utgå från det nationella behovet, särskilt när det kommer till lärarkategorier där det i dag råder, eller kommer råda, stor brist. Det krävs tydliga

incitament för lärosätena att bättre dimensionera sina lärarutbildning och för att höja kvaliteten på utbildningarna.

Förslag 12: Se till att heltidsstudier på högskola motsvarar arbetslivets heltidsnorm
När det kommer till lärarutbildningen anser förbundet att det är viktigt att studenterna får skäligt med lärarledd undervisningstid och att kraven är tillräckligt höga för att utbildningen ska motsvara heltidsstudier. Det som föreslås i utredningen kan vara intressant att testa i en försöksverksamhet för att undersöka om det leder till önskad effekt. Om en sådan försöksverksamhet genomförs är det viktigt att det utvärderas noga.

Stockholm 14 april 2016

LÄRARNAS RIKSFÖRBUND

Bo Jansson
Förbundsordförande

Annelie Hed
Utredare/statistiker